

מיהו חוקר דליקות אזרחי?

המשפט הישראלי לא מסדיר את מעמדם של חוקרי דליקות פרטיים, בניגוד לחוקרי דליקות מטעם רשות הכבאות הארצית. מהידע, דרך הניסיון ועד ההשכלה – הגיע הזמן לקבוע כללים ברורים.

עו"ד שמואל שטיינר

בשונה מחוקר דליקות מטעם רשות הכבאות, שמעמדו בישראל מוסדר באופן ברור בחוקים ובתקנות, חוקר דליקות האזרחי הוא נטול שורשים. אין חוק ברור המסדיר את מעמדו, וגם אין תקנות שקובעות כיצד הוא אמור לקיים חקירת דליקה.

הלקונה הקיימת באה לידי ביטוי, בין היתר, בהיעדר קביעה ברורה כיצד חוקר דליקות פרטי צריך להעיד בבית המשפט, ומהי המשמעות הראייתית (נטל השכנוע + נטל הראיה = נטל ההוכחה), של עדות שכזאת. כפועל יוצא מכך, לא ברור אם עדותו ניתנת כעד מומחה או כחוקר פרטי – עניין שיש לו השלכות ראייתיות דרמטיות.

נטען כי הדין הישראלי חייב להתייחס אל חוקר דליקות אזרחי כאל "חוקר" – שנדרש ליתן דין וחשבון לפי דיני הראיות, ליתן תצהיר עדות ראשית, מה שמקנה לעדותו קבילות ומשקל משמעותי – ולא כאל "עד מומחה", שחוות הדעת שלו הינה במקום עדות בבית משפט ושחקירתו הנגדית בבית המשפט בעדות, יכולה לכלול הערכות, עדות סברה, ועדות מפי השמועה.

עוד נטען כי יש להחיל על חוקר הדליקות אזרחי את אותם הסטנדרטים מקצועיים, שבהם עומד חוקר הדליקות מטעם רשות הכבאות הארצית מבחינת ניסיון, השכלה וידע הרלוונטי, וכי לכל הפחות עליו להחזיק ברישיון כחוקר פרטי בתחום הדליקות. (רגולציה שטרם קיימת בישראל)

ההבדל בין חוקר אזרחי לחוקר מטעם המדינה

על פי חוק רשות הכבאות הארצית להצלה, התשע"ב-2012 הרשות היא הגוף שמנהל חקירות בעניין התרחשות דליקה נזקי האש והגורמים לה. הרשות היא גם הגוף שקובע כללים להסמכת חוקרי הדליקות, ונותן הוראות באשר לאופן שלפיו יש להגיש חוות דעת, בעת גמר חקירה של שריפה.

בשונה מחוקרי דליקות מטעם רשות הכבאות, פעילותם של חוקרי דליקות פרטיים – שחוות דעתם נדרשת הן במסגרת ההליכים אזרחיים – ולעיתים מטעם ההגנה, בהליכים פלילים, בהם מואשם אדם, בגרימת דליקה ואפילו בהצתה בזדון, (שהעונש עליה יכול להגיע ל 20 שנות מאסר!) איננה מעוגנת בשום חוק.

עניין זה מטריד, הן בשל הפער ההולך וגדל הקיים בין חוקרי דליקות מטעם הכבאות לחוקרי דליקות פרטיים, מה שעלול להביא לתוצאה מעוותת בהליכים משפטיים הנוגעים לדליקות.

ראשית, קיים פער בדרישות המקצועיות הקיימות בין חוקרים מטעם רשות הכבאות הארצית, שמחויבים על פי חוק, לעמוד בסטנדרטים מסוימים מבחינת הניסיון, הידע וההסמכה שלהם, לעומת חוקרי דליקות אזרחיים, שמעמדם והכשרתם כאמור אינם מוסדרים.

שנית, קיים פער בתוצר הסופי של חוות הדעת, שאלה ואלה נדרשים להוציא תחת ידיהם. חוקר הדליקות מטעם רשות הכבאות פועל עבור זרוע שלטונית. משכך, דו"ח חקירת הדליקה מטעמו צריך לעמוד בפרמטרים ראייתיים מחמירים ואמות מידה של "מעל ספק סביר".

לעומת זאת, חוקר דליקות אזרחי איננו נדרש לעמוד בפרמטרים ראייתיים מחמירים, ויכול לכתוב בחוות הדעת שהוא מפרסם את התרשמותו – כעדות סברה.

כדי להמחיש את הפער הקיים בין העדויות של שני סוגי החוקרים, נחשוב לרגע על השופט בדן, שנדרש להכריע בין דו"ח חקירה של חוקר מטעם רשות הכבאות, לחוות דעת של חוקר דליקות אזרחי. במקרה כזה, השופט חייב לוודא שהרמה המקצועית והניסיון של החוקר האזרחי הם משמעותיים, אחרת עלול להימצא פער עצום, מבחינה מקצועית וראייתית, בין השניים.

לא רק מומחה שמחוה דעה על פי פרשנותו

כאמור, החוק איננו קובע כיצד יש לערוך חקירת דליקות בפן האזרחי, ואף אינו מורה על ניהול חקירה אזרחית של דליקות על ידי חוקר פרטי בעל רישיון.

למרות הלקונה החוקית הקיימת בנושא זה, לדעת הח"מ קשה לומר כי המדינה התפרקה מאחריותה, להסדיר את אופן ביצוע חקירתו של חוקר הדליקות הפרטי. ניתן ללמוד זאת, מעצם הגדרת חוק הכבאות הנוגעות לחקירת דליקה "החקירה", שנועדה לצורך "איתור נסיבות הדליקה וגורמיה".

החוק והתקנות קובעים באופן ברור מי יכול לשמש כחוקר דליקות ולתת דין וחשבון חקירתי. לדעת הח"מ, משמעות הדברים היא כי "החוקר הפרטי" אינו רק מומחה המחווה את דעתו המקצועית על פי פרשנותו, אלא בראש ובראשונה חוקר, שאמור לאסוף ראיות קבילות ובעלות משקל ראיתי ולהציגן במשפט באופן מלא.

לדעת הח"מ, אין לקבל חוות דעת של חוקר דליקות אזרחי כעד מומחה, שהרי המחוקק כבר קבע שחקירת נסיבות דליקה ייעשו בידי חוקר דליקות. לפיכך, יש לפסול אותו על הסף, מבלי לדון בכלל בדין וחשבון של חוקר דליקות אזרחי, המוצגת על ידו כחוות דעת ולא כחקירה וללא שמסר תצהיר כדין.

כאמור ניתן להדגים זאת באופן הבא לבית המשפט מובא מצית שהוגש נגדו כתב אישום פלילי חמור על גרימת הצדה בזדון שהביאה למותם של 3 ילדים. המדינה הציגה דין וחשבון חקירתי של חוקר הדליקות, כולל ראיות פורנזיות ואחרות לגרימת ההצתה בזדון. לעומת זאת הסנגור המייצג את הנאשם הביא מומחה לחקירת דליקות, שמעולם לא הוסמך על ידי אף מוסד שעיסוקו בהכשרת חוקרי דליקה, והאחרון "ממציא ראיות" מדם ליבו, מנתח את ראיות התביעה שלא על פי כלליים מדעים כפי שנקבעו במדריך NFPA921 ובסופו של דבר התוצאה יכולה להיות רשלנות מקצועית שתביא את הנאשם לכלא לשנים ארוכות או לחילופין לזיכוי נאשם כיוון שבית המשפט התייחס לחוקר הדליקות הפרטי כאילו הוא מומחה, בעוד שאין לו אפילו כרטיס כניסה למועדון החברים של חוקרי הדליקות.

זאת ועוד, אף אם לא תוכר עמדת הח"מ, שלפיה יש על חוקר הדליקות האזרחי לעמוד בכל הסטנדרטים שבהם נדרש לעמוד חוקר מטעם רשות הכבאות, יש לדרוש כי יוסמך לכל הפחות כחוקר פרטי בתחום חקירת הדליקה.

וזאת, בהתאם לתיקון שמצריך חוק חוקרים פרטיים ושירותי שמירה, התשל"ב-1972, או לחילופין חוק חוקרי דליקות אזרחיים, מאחר שעבודת חוקר הדליקות האזרחי זהה בהיקפה ובמקצועיותה לעבודת החוקר הפרטי, ואף הוא נדרש לעמוד בחוקי מדינת ישראל ובסטנדרטים אתיים שונים.

עדות מומחה עדיין תיידרש במקרים ספציפיים

בכל האמור לעיל, אין פירושו שיש לבטל כליל את הצורך בעדות מומחה. למשל, כאשר חוקר הדליקות קובע כי את המוקד ו/או סיבת הדליקה הינה כשל חשמלי ודנים בסיבה לאותו כשל, ייתכן שהמומחה המתאים לקביעת סיבת הכשל שהוביל לפרוץ האש יהיה דווקא מהנדס חשמל.

באותו אופן, ייתכן שתידרש חוות דעתו של כימאי מומחה, ככל שייקבע כי האש החלה כתוצאה מריאקציה כימית. לחילופין, אפשר שתידרש חוות דעת של מהנדס רכב, אם האש פרצה ברכב כתוצאה מתאונת דרכים והתפוצצות מיכל הדלק.

מהאמור, נובע כי, כאשר רוצים לקבוע את "מוקד האש" וסיבת פרוץ הדליקה איש המקצוע חייב להיות חוקר דליקות מוסמך, אולם, כאשר רוצים לקבוע, מדוע דווקא בנסיבות הללו פרצה האש (לאחר שחוקר הדליקות קבע שמדובר בהצתה או בכשל כלשהו), יתכן ויהיה צורך במומחה ספציפי, שישביר את הסיבה והמנגנון שהביא לפרוץ הדליקה דווקא מחשמל או מהתלקחות של חומר מאיץ כלשהו.

הסמכת חוקרי דליקות אזרחיים

בכל השנים הורגלנו לחשוב כי ההסמכה הידע והניסיון יכולים להגיע רק ממי שהוסמך על ידי רשות הכבאות או המשטרה כלומר על ידי רשות שלטונית, לאחרונה נפתחה "המכללה למדעי האש" הנמצאת בקיסריה אשר פועלת בכפוף "לרגולציה" ולתקנים בין לאומיים NFPA1033 NFPA921 ובחסות אגודת חוקרי הדליקות בישראל שהינה הסניף הבין לאומי של אגודת חוקרי ההצתות בארה"ב IAAI וכן באישור פורום חוקרי הדליקות של NFPA ישראל כאשר ההסמכה הבסיסית נמשכת 120 שעות אקדמיות וכוללות ניסוי אש ושריפה בשטח והתעודה הינה תעודת הסמכה בין לאומית. המכללה למדעי האש שפתחה שעריה במגוון תחומים החל מימי עיון והכשרות

בתחום מדע האש וכן קורסים לחוקרים בכירים באמצעות הרצאות שיובאו מחו"ל ומועברים על ידי פרופ' דיוויד איקוב אשר ערך וכתב את המהדורה השמינית של KIRK ושל מר מייק ווטסון סגן נשיא שני של IAAI וכן מי שערך את NFPA921 מהדורת 2021.

לסיכום, לדעת כותב המאמר רק חוקר דליקות מוסמך, שהסמכתו בוצעה על פי הסטנדרטים המקובלים בעולם, יכול לשמש כחוקר דליקות ולקבוע את מוקד האש וסיבת פרוץ הדליקה.

הכותב, המתמחה בתחום נזקי אש וביטוח, כעורך דין בתחום נזקי האש, בעל מומחיות בתחום חקירת הדליקות זה יותר מ-30 שנה, הן כחוקר פרטי מטעם חברות הביטוח, הן כחבר אגודת חוקרי הדליקות הבינ"ל IAAI יו"ר (לשעבר) של אגודת חוקרי הדליקות בישראל יועמ"ש NFPA-נך ו כבקר החקירות לשעבר של הפניקס חברה לביטוח.